

ІСТОРІЯ

UDC 94(477):070](73=161.2)

Леся БІЛОВУС,

Тернопіль, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4882-4511>

Наталія ЯБЛОНСЬКА,

Тернопіль, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5790-1526>

УКРАЇНСЬКОМОВНА ПЕРІОДИКА ДІАСПОРИ США ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ЕМІГРАЦІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ

Анотація. Мета дослідження – дослідження та типологізація українськомовних періодичних видань діаспори США, їх вплив на збереження національної ідентичності. Методологія дослідження базується на принципах історизму, системності, науковості, верифікації, авторської об'єктивності, а також на використанні загальнонаукових та спеціально-історичних методів. Наукова новизна полягає в тому, що вироблено типологію такої періодики за регулярністю виходу, актуальністю змісту, різноплановістю, постійністю заголовка, спрямуванням видання, наявністю організації (однієї чи кількох) чи медіа групи, органом яких і виступає дане видання, також зроблено аналіз окремих журналів різного спрямування. Висновки. Збереження власної культури, рідної мови, віри в інтернаціональному середовищі можливе, і важливу роль у ньому відіграють періодичні видання. Українськомовні газети та журнали діаспори США допомогли зберегти зв'язок іммігрантів із

© Леся Біловус, Наталія Яблонська, 2022.

їхньою батьківщиною, стали елементом, що об'єднує навколо себе саме за національною ідентичністю. Аналіз газет та окремих журналів Українського народного союзу, Союзу українок Америки, церковного та мистецького спрямування доводить, що вони стали важливим елементом життя нашого етносу в США та допомогли зберегти свою мову, культуру, віру й національне світорозуміння.

Ключові слова: українськомовна періодика, українська діаспора США, національна ідентичність, газета «Свобода», журнал «Наше життя», часопис «Патріархат», журнал «Українка в світ»

Lesia BILOVUS,

Ternopil, Ukraine,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4882-4511>

Natalia YABLONSKA,

Ternopil, Ukraine,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4882-4511>

UKRAINIAN-LANGUAGE PERIODICS OF THE US DIASPORA AS AN IMPORTANT FACTOR OF MAINTAINING COMMUNICATION BETWEEN EMIGRATION AND UKRAINE

Annotation. The purpose of the study is to analyse and to make the typology of Ukrainian-language periodicals of the US diaspora, and their impact on the preservation of national identity. The research methodology is based on the principles of historicism, systematicity, scientificity, verification, authorial objectivity, as well as the use of general scientific and special historical methods. The scientific novelty is that the typology of such periodicals is made on basis of the regularity of publication, the relevance of content, diversity, consistency of the title, the direction of the publication, the presence of an organization (one or more) or media group, the body of which is this publication, also individual journals of different directions are analysed. Conclusions. Preservation of one's own culture, native language, and faith in the international environment is possible, and periodicals play an important role in it. Ukrainian-language newspapers and magazines in the US diaspora have helped keep immigrants in touch with their homeland, becoming an element that unites them around their national identity. Analysis of newspapers and individual magazines of the Ukrainian People's Union, the Union of Ukrainian Women of America, church and art shows that they have become an important element of our ethnic life in the United States and helped preserve their language, culture, and faith and national worldview.

Keywords: Ukrainian-language periodicals, Ukrainian diaspora in the USA, national identity, Svoboda newspaper, Nashe Zhyttia magazine, Patriarchy magazine, Ukrainka in the world magazine.

Постановка проблеми. Численні приклади значних досягнень українців у США свідчать про те, що у демократичних і вільних умовах український народ може бути конкурентоспроможним та мати повагу міжнародної спільноти. Наприклад, такий складник збереження національної ідентичності українців у США як українськомовна діаспорна періодика спочатку зазвичай формувалася як друкований орган однієї з освітніх, громадських чи політичних організацій. Скориставшись із можливостей американської свободи слова та демократії, українськомовні видання намагалися вивести нашу громаду в США на міжнародний культурний, релігійний простір, дати віру в свої сили, самоповагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємодії української діаспори та материкової України висвітлено у працях О. Малько [Малько, 2018]. Дослідження українськомовного контенту в інформаційному просторі української діаспори проведено А. Миколаєнко [Миколаєнко, 2018], О. Хімяк [Хімяк, 2012], В. Чекалюк [Чекалюк, 2016] та ін. Цінними для нашого дослідження вважаємо праці Л. Біловус [Біловус, 2017; Біловус, 2019], О. Гомотюк [Гомотюк, 2006; Гомотюк, 2014].

Оскільки друковане слово для суспільства відіграє дуже важливу роль: інформує, вчить, впливає на свідомість окремих індивідів і загалом – на соціум, то українськомовні періодичні видання в США допомагають зміцнювати національну свідомість своїх читачів, закликаючи їх до праці на користь історичної батьківщини. Однак типологію таких періодичних видань ще не було сформовано, а також практично не висвітлювалися окремі видання журнального типу. Тому метою нашої статті вбачаємо вироблення типології українськомовних періодичних видань діаспори у США, а також аналіз окремих журналів Українського народного союзу, Союзу українок Америки, церковного та мистецького спрямування.

Виклад основного матеріалу. Різноманітність українськомовних періодичних видань і радіопрограм довели важливе значення у розвитку та підтримці української етнічної громади у США.

Відповідно до підручника Палехи Ю. та Н. Леміша [Палеха, 2009, С. 327–337], українськомовні газети і журнали української діаспори у США, належать до періодичних видань, особливістю яких є те, що вони виходять щороку з постійною кількістю номерів (випусків), через визначені часові проміжки, мають загальну назву, типове оформлення, нумеровані і/або датовані випуски, не повторюються змістом.

«Комунікація з читачем у друкованому виданні відбувається безпосередньо через текст, який за своєю специфікою включає додаткову невербальну інформацію, не володіє аудіальними та візуальними (крім ілюстрацій – малюнків, фотографій) засобами передання інформації. Тому ефективність

комунікації залежить переважно від викладу інформації та власне мови повідомлення, її кодів» [Дев'ятко, 2007, С. 331].

Для періодичних видань притаманне таке: оперативність і регулярність виходу, актуальність змісту, різноплановість, постійність заголовка спрямування видання, наявність організації (однієї чи кількох) чи медіа групи, органом яких і виступає це видання.

За регулярністю виходу у світ періодичні видання української діаспори у США є: щотижневі (газета «Свобода» до 1996 р. була щоденною), щодвотижневі, щоквартальні, щорічні.

За місцем випуску та сферою розповсюдження їх зараховуємо до закордонних українськомовних періодичних видань, а саме: у США, – що виходять у певному місті, розповсюджуються через систему передплат в усі штати, де спостерігається скупчення українців, та через мережу Інтернет.

Серед досліджуваних нами періодичних видань української діаспори США 77% займають газети – «основний вид періодичного видання, що виходить через невеликі проміжки часу, яке містить офіційні матеріали, оперативну інформацію та статті з актуальних суспільно-політичних, наукових, виробничих та інших питань, а також літературні твори та рекламу» [Ковова, 2007, С. 188]. Вони містять не тільки текстову інформацію, а й фотографії, графічні матеріали, і предметом висвітлення виступають поточні події (реалізуються у формі статті, огляду, рецензії, коментар, читацькі листи), оперативна інформація (реалізується у вигляді репортажу, хроніки, інтерв'ю, замітки тощо). Варто відзначити, що газета, на відміну від інших періодичних видань, вирізняється великим форматом, різним обсягом (від 2 до 100 сторінок), частим виходом. Обсяг українських газетних видань у США складає від 16 до 80 шпальт (сторінок). Класифікуємо їх за наступними ознаками: за функціональністю (громадсько-політичні газети, які систематично висвітлюють питання внутрішньої та зовнішньої політики України та США, культурних, духовних та інших аспектів життя діаспорної громади); за видавцем (засновником) (такі, що видаються громадськими організаціями чи товариствами, видавничою групою, окремим видавцем); за періодичністю (щотижневі, щодвотижневі); за місцем видання (місцеві із розповсюдженням штатами, у яких проживають українці); за матеріальною конструкцією (окремі одиничні випуски (номери)).

Усі газети відзначаються наявністю сукупності сталих елементів – заголовка газети, сторінки номера, текстових матеріалів, їх заголовків, фото та ін. Ю. Палеха та Н. Леміш вказують на основні реквізити газет, що у нашому випадку прийнятно і для газетних видань української діаспори США: назва організації (для тих, які видаються громадською організацією чи товариством), назва виду документа (газета), довідкові дані, контакти, слоган, місце видання, заголовок газети, дата і номер видання, рубрикований текст [Палеха, 2009, С. 332].

27% аналізованої періодики української діаспори США становлять журнали – «періодичні журнальні видання, що містять статті або реферати з

різноманітних суспільно-політичних, наукових, виробничих та інших питань, а також літературно-художні твори, що мають постійну рубрикацію, яка офіційно затверджена в даному виданні» [Палеха, 2009, С. 332]. Навколо журналів сконцентровані політичні та громадські сили, що посилює їх суспільний вплив. Зазвичай журнальне видання виходить у вигляді скріплених палітуркою аркушів визначеного формату в обкладинці. Остання виконує інформаційну і художню оформлювану функцію. Для журналу як для періодичного видання притаманні такі ознаки: визначена періодичність і регулярність виходу, визначений порядок затвердження, матеріал публікується у вигляді статей, тематична спрямованість, особливе поліграфічне оформлення. На відміну від газет, інформація у журналах не є така оперативна, але більш різноманітна: первинна (статті, нариси, літературні твори) і вторинна (реферати, огляди, рецензії).

Журнальні видання української діаспори у США класифікуємо за двома ознаками: за читацькою адресою вони призначені читачам-неспеціалістам, а за функціональним призначенням – художньо-публіцистичний (містить твори художньої літератури різного вікового призначення, статті та матеріали з питань культури, політики, побуту та ін., що подаються у доступній формі; структура й особливості публікацій визначаються конкретно тематикою і рубриками видання) та науково-популярний (містить теоретичні статті та експериментальні дослідження у історичній сфері з метою навчання і самоосвіти читачів, формування світогляду останніх), хоча такої чіткої диференціації провести не можемо, бо у художньо-публіцистичному «Нашому житті» часто публікують наукові дослідження, а у науково-популярних «Вістях Комбатанта» зустрічаються художні і публіцистичні тексти.

Журнальні видання мають зазвичай формат А4, двошпальтові смуги, набираються шрифтом одного кегля, містять малюнки тощо. У журналах української діаспори США, крім обкладинки, обов'язково присутній і титульний аркуш, де зазначено вихідні дані видання. Також постійними елементами є: заголовок журналу та заголовки рубрик і статей, нумерація сторінок, зміст українською та англійською мовами, ілюстрації, реклама тощо. Фахівці виділяють, як і в газетних виданнях, наявність основних реквізитів журнального видання: назва журналу, назва і довідкові дані про організацію-видавця, місце видання та адреси редакцій, заголовки, дата і номер, тексти публікацій [Палеха, 2009, С. 337].

Щороку у січні на сторінках «Свободи» з'являється інформація щодо розсилання передплатникам «Альманаху УНС» на прийдешній рік. Це ілюстроване багатосторінкове видання, зазвичай, публікує цінні та цікаві матеріали з різних сфер діяльності українців. Відгуки читачів свідчать про те, що традиційний характер розміщення інформації вони добре сприймають. Кожен альманах в цілому, а особливо його перший розділ, завжди присвячений важливій події в національній історії або ювілею (наприклад, річниці проголошення незалежності України або чорнобильської катастрофи,

120-річчя «Свободи», 500-річчя відкриття Америки, ювілеї видатних українців). Є тут звернення журналістів до читачів; великий розділ присвячено культурі (причому авторами є й дописувачі з України – письменники, науковці, публіцисти), творчості українських поетів (публікуються їх тексти); багато матеріалів з сучасної та минулої історії українців як у материковій Україні, так і в діаспорі; окремо виділено розділ про Голодомор 1932-33рр., коли надруковані матеріали не просто повертають читачів назад в часі, а й допомагають критично усвідомити це минуле. До роздумів та отримання корисної інформації спонукають і тексти розділів «Доле моя, Україно», «Дорога до храму», «Мова – душа народу», «Визначні імена, біографії, ювілеї», «Люби і знай рідний край». Кожна стаття, присвячена виходу чергового альманаху, детально аналізує його змістове та тематичне наповнення, заохочує читачів ділитися враженнями, критичними зауваженнями і побажаннями [альманах УНС, 1992; В дорозі, 2013; Волянський, 1996].

Союз українок Америки (СУА) теж має свій представницький друкований орган – журнал «Наше життя». Відсвяткувавши у 2018 р. 75-річчя свого журналу, союзнянки в інтерв'ю редакції «Свободи» зазначають, що зміст їх часопису мало що змінився за цей час. Сторінка жіночих портретів в українській історії та сучасності, Українського музею у Нью-Йорку (яким опікується СУА), повідомлення Головної управи СУА, резолюції конвенцій, актуальний матеріал щодо жіночого руху в Америці, зокрема новини СФУЖО, діяльність округ і відділів, як і сторінка для дітей, добродійництва та сторінка харчування залишилися незмінними. Однак із здобуттям Україною незалежності та організацією там Союзу українок, з'явилося чимало матеріалів із самої України, про співпрацю СУА із українськими жіночими організаціями, новин літератури та мистецтва. У своєму інтерв'ю доповідачки відзначили важливість сьогодні англомовної частини журналу, оскільки це уможливлює неукраїнкам або тим, хто не дуже добре знає українську мову володіти матеріалом щодо українських традицій, звичаїв, українського життя та історії. Сьогодні «Наше життя» є єдиним жіночим україномовним журналом на теренах США [Кузьмович, 1993].

Хто уважно стежить за виданнями релігійного та історико-церковного спрямування, не омине своєю увагою часопис «Патріархат» – аналітичне видання УГКЦ, засноване членами Українського Патріархального руху, який зародився на підтримку діяльності Патріарха Йосифа Сліпого в 1963 р. у США. Майже сорок років це видання було своєрідним містком між усіма країнами, де проживали українські греко-католики, а у 2002 р. редакцію часопису перенесено в Україну. Цей журнал сьогодні пропонує на своїх сторінках чимало дискусійних питань для обговорення проблем сучасного українського богослов'я. Загалом, на сторінках преси, яку можна назвати світською, не так уже й багато статей, що порушують суто релігійні теми. Одні пояснюють це зневірою щодо об'єднання церков, інші – проповіданням універсалізму багатьма католиками як серед мирян, так і серед священників. Натомість «Патріархат» робить спроби щодо проведення конструктивного діалогу через опублікування статей на теми

пошуку шляхів релігійного зближення у контексті національних інтересів, толерантності при одночасному обережному ставленні до чужих впливів. У пресі відзначають високий рівень фаховості, філософічність друкованих матеріалів цього часопису, що відзначаються глибоким аналізом суспільно-церковних подій. Поширеною є практика, коли сам адміністратор журналу (С. Махно) або хтось із відомих журналістів (наприклад, Д. Яневський) на сторінках «Свободи», «Час і Події» у відповідних рубриках «Культура», «Нові видання» знайомлять читачів із основними матеріалами наступного числа «Патріархату», подаючи інформацію про опубліковані статті, церковно-історичну публіцистику, роздуми, наукові дослідження, виступи на екуменічних конференціях, історичні екскурси, видатних діячів церкви, і запрошуючи стати передплатниками часопису, вказуючи усі необхідні контакти та реквізити [Костелина, 2011; Махно, 2013; Яневський, 2012].

Серед друкованих матеріалів, присвячених друкованому слову в діаспорі, на особливу увагу заслуговує невелика серія статей Павла Лопати у газеті «Міст» в рубриці «Культура», де канадський художник українського походження аналізує долю кількох неперіодичних видань. За своїми вподобаннями він обрав мистецтвознавчі часописи, наприклад, «Нотатки з мистецтва», тридцять номерів яких видавало Об'єднання митців українців в Америці. Автор простежує хронологію видань, причини заснування журналу та подальшої його неперіодичності виходу. Українські митці, які жили і працювали в радянській Україні, імена яких замовчувалися, могли сподіватися на адекватну презентацію їх творчості тільки в цьому часописі; натомість діаспорні українці мали можливість через нього показати широкому загалу повноту і різноманітність національного мистецтва, заповнити прогалини в його рецепції. Авторами статей були справжні науковці, культурологи, історики мистецтва, самі творці; і, як свідчить стаття Павла Лопати, кожен номер був присвячений кільком митцям, дописи про яких відзначалися фаховістю та тематичною розмаїтістю. Загалом, «Нотатки з мистецтва» виконували своєрідну інформаційну роль, популяризуючи мистецьке життя на еміграції, створюючи загальну картину діяльності митців, які своєю творчістю збагатили українську культуру. Останнє число журналу вийшло у 1990 році, після чого, зважаючи на досить поважний вік його засновника і постійного редактора Петра Мегика, часопис припинив своє існування, оскільки продовжувачів цієї благородної справи не знайшлося [Лопата, 2013].

Ще одним періодичним виданням нашої діаспори у США, на яке потрібно звернути увагу, є журнал-квартальник «Українка в світі», що його видає Світова федерація українських жіночих організацій (СФУЖО). Хоча публікацій про це видання обмаль, і на їх основі можна зробити висновок про всебічність та глибину подання матеріалу в цьому виданні. Тут можна ознайомитися зі статтями про видатних чи відомих жінок минулого та сьогодення, учасниць визвольних змагань, руху опору; аналізується низка матеріалів, що мають безпосередній зв'язок із сучасною Україною чи українським життям у діаспорі,

харитативною працею в українській громаді; публікуються художні твори. Тематично журнал завжди розширював свій діапазон, з'являлися нові рубрики: «Жінки України», «Наші сучасниці», «Наші втрати», авторські статті. Перелік авторів досить численний: США, Канада, Чехія, Польща, Німеччина, Австрія, Франція тощо (там, де є організовані жіночі громади), а після проголошення незалежності України з'являються дописувачі і з-за океану. Кожний журнал, зазвичай, відкривається передовицею голови СФУЖО, де порушуються актуальні питання життя України та діаспори, які можуть впливати на діяльність жіночих організацій в діаспорі, чи дає поради, що стосуються праці останніх. Видання інформує читачів не тільки про діяльність СФУЖО та інших жіночих організацій, проведення конкурсів, нових проектів, видань, час від часу друкуються матеріали виступів представниць на сесіях ООН. Також для поширення відомостей щодо України і СФУЖО, української сучасності і минулого та залучення англомовних читачів щорічно один номер, п'ятий, виходить англійською («Ukrainian Woman in the World»). Завдяки йому про Україну та українців знають у світі. Про популярність «Українки у світі» свідчить його тривала історія існування: у 2014 році цей кварталник святкував своє 50-річчя. Тож питання вартості, важливості журналу для української громади є бездискусійним [Бризгун-Соколик, 2014; Кузьменко, 1995; 1998].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Можна стверджувати, що українські періодичні видання на теренах США, як і загалом на Заході, залишалися унікальним засобом зв'язку між українською імміграцією та її прабатьківщиною; будучи одним з найважливіших чинників збереження рідної мови і культури в інонаціональному середовищі, вони стали важливим елементом духовного життя нашого етносу, що дало можливість втримати солідарність цього світу, зберегти українське в Америці так, що сьогодні ми ідентифікуємо його як своє, навіть здалеку, – за мовою, вірою, культурою, національним світорозумінням.

Список літератури

1. Альманах УНС є в дорозі до читачів. *Свобода*. 1992. Ч. 12. С. 1, 4.
2. Біловус Л. *Україномовна періодика у національно-культурному житті української діаспори США (1991–2017 рр.)*. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 608 с.
3. Біловус Л. *Українськомовна періодика української діаспори США у збереженні національної ідентичності (1991–2017 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра іст. наук: 07.00.01 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка*. Тернопіль, 2019. 44 с.
4. Бризгун-Соколик О. *Журналові «Українка у світі» – 50 років*. *Свобода*. 2014. № 2. С. 9, 17.
5. *В дорозі до читачів – «Альманах УНС на 2013 рік» / Редакція «Свободи»*. *Свобода*. 2013. № 11. С. 8.
6. Волянський О. *Альманах УНС – видатна книга*. *Свобода*. 1996. Ч. 71. С. 2.

7. Гомотюк О. *Ідеї української державності в українознавчих дослідженнях української діаспори міжвоєнного періоду. Діаспора як чинник утвердження держави України у міжнародній спільноті.* Зб. допов. Львів: Сполом, 2006. С. 128–136.
8. Гомотюк О. *Українська діаспора США у процесах українського державотворення: перспективи дослідження.* Мандрівець. 2014. (5). С. 48–53.
9. Дев'ятко Н. *ЗМІ: Джерела міфу про двомовність.* Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. Львів, 2007. Вип. 15. 472 с. С. 327–336.
10. Комова М. В. *Документознавство: навч. посіб.* Львів: Тріада плюс, 2007. 296 с.
11. Костелина Л. *Інформуймо більше і докладніше про церковні справи.* Час і Події. 2011. № 5. 02 лютого.
12. Кузьменко С. *Журнал «Українка в світі». Свобода.* 1995. Ч. 20. С. 2; *35-літній ювілей «Українки в світі». Свобода.* 1998. Ч. 36. С. 4.
13. Кузьмович О. *Українські жінки Нью Йорку відзначають 50-річчя свого журналу.* Свобода. 1993. Ч. 41. С. 1, 4.
14. Лопата П. *Феномен «Нотаток з мистецтва».* Міст. 2013. 30 травня.
15. Малько О. *До питання про взаємодію української діаспори з Україною.* Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2018. Вип. 40. С. 408–436.
16. Махно С. *Про що пише «Патріархат»? Свобода.* 2013. № 49. С. 12.
17. Миколаєнко А. *Політичні дискусії української громади в діаспорній пресі другої половини ХХ ст.* Український інформаційний простір. 2018. № 2. С. 209–217.
18. Палеха Ю. І. *Загальне документознавство: навч. посібник / Ю. І. Палеха, Н. О. Леміш. 2-ге вид., допов. і переробл. К.: Ліра – К, 2009. 434 с. URL: <http://library.nung.edu.ua/zagalne-dokumentoznavstvo.html>*
19. Хімяк О. *Українська преса на Американському континенті (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38116/05-Khimiak.pdf>*
20. Чекалюк В. *Українськомовна преса США та Чикаго.* Ukrainian people. 2016. URL: <https://ukrainian-people.us> українськомовна-преса-сша-та-чикаго/
21. Яневський Д. *Часопис «Патріархат» – вікно у світ духовної культури України.* Час і Події. 2012. № 17. 25 квітня.

References

1. *Almanakh UNS ye v dorozhi do chytyachiv [Almanac of the Ukrainian People's Union is on the way to readers].* Svoboda. 1992. Ch. 12. S. 1, 4. [in Ukrainian]
2. *Bilovus L. Ukrainomovna periodyka u natsionalno-kulturnomu zhytti ukrainskoi diaspory SShA (1991–2017 rr.) [Ukrainian-language periodicals*

- in the national and cultural life of the Ukrainian diaspora in the United States (1991–2017)*]. Ternopil: TNEU, 2017. 608 s. [in Ukrainian].
3. Bilovus L. *Ukrainskomovna periodyka ukraïnskoi diaspory SShA u zberezhenni natsionalnoi identychnosti (1991–2017 rr.)* [Ukrainian-language periodicals of the Ukrainian diaspora in the United States in preserving national identity (1991–2017)]: avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. d-ra ist. nauk : 07.00.01 / Ternopil'skyi nats. ped. un-t im. V. Hnatiuka. Ternopil, 2019. 44 s. [in Ukrainian].
 4. Bryzghun-Sokolyk O. *Zhurnalovi «Ukrainka u sviti» – 50 rokiv* [Ukrainian in the World – magazine is 50 years old]. *Svoboda*. 2014. № 2. S. 9, 17. [in Ukrainian]
 5. *V dorozhi do chytachiv – «Almanakh UNS na 2013 rik»* [On the way to readers - «UNS Almanac for 2013»] / Redaktsiia «Svobody». *Svoboda*. 2013. № 11. S. 8. [in Ukrainian]
 6. Volianskyi O. *Almanakh UNS – vydatna knyha* [The UNS Almanac is an outstanding book]. *Svoboda*. 1996. Ch. 71. S. 2. [in Ukrainian]
 7. Homotiuk O. *Idei ukrainskoi derzhavnosti v ukraïnoznavchikh doslidzhenniakh ukraïnskoi diaspory mizhvoiennoho periodu* [Ideas of Ukrainian statehood in Ukrainian studies of the Ukrainian diaspora of the interwar period]. *Diaspora yak chynnyk utverdzhennia derzhavy Ukrainy u mizhnarodnii spilnoti*. Zb. dopov. Lviv: Spolom, 2006. S. 128–136. [in Ukrainian].
 8. Homotiuk O. *Ukrainska diaspora SShA u protsesakh ukrainskoho derzhavotvorennia: perspektyvy doslidzhennia* [The Ukrainian diaspora in the United States in the processes of Ukrainian state formation: prospects for research]. *Mandrivets*. 2014. (5). S. 48–53. [in Ukrainian].
 9. Deviatko N. *ZMI: Dzherela mifu pro dvomovnist* [Media: Sources of the myth of bilingualism]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho tsentru periodyky*. Lviv, 2007. Vyp. 15. 472 s. S. 327–336. [in Ukrainian]
 10. Komova M. V. *Dokumentoznavstvo: navch. posib.* [Records management]. Lviv: Triada plus, 2007. 296 s. [in Ukrainian]
 11. Kostelyna L. *Informuimo bilshe i dokladnishe pro tserkovni spravy* [Let's inform more and more about church affairs]. *Chas i Podii*. 2011. № 5. 02 liutoho. [in Ukrainian]
 12. Kuzmenko S. *Zhurnal «Ukrainka v sviti»* [«Ukrainian in the World» – Magazine]. *Svoboda*. 1995. Ch. 20. S. 2; 35-litnii yuvilei «Ukrainky v sviti». *Svoboda*. 1998. Ch. 36. S. 4. [in Ukrainian]
 13. Kuzmovych O. *Ukrainski zhinky Niu Yorku vidznachuiut 50-richchia svoho zhurnaluv* [Ukrainian women in New York celebrate the 50th anniversary of their magazine]. *Svoboda*. 1993. Ch. 41. S. 1, 4. [in Ukrainian]
 14. Lopata P. *Fenomen «Notatok z mystetstva»* [The Phenomenon of Art Notes]. *Mist*. 2013. 30 travnia. [in Ukrainian]
 15. Malko O. *Do pyttannia pro vzaiemodiiu ukraïnskoi diaspory z Ukraïnoiu* [On the issue of interaction of the Ukrainian diaspora with Ukraine]. *Naukovi*

- zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. 2018. Vyp. 40. S. 408–436. [in Ukrainian]
16. Makhno S. *Pro shcho pyshe «Patriarkhat»? [What does the Patriarchate write about?]* Svoboda. 2013. № 49. S. 12. [in Ukrainian]
 17. Mykolaienko A. *Politychni dyskusii ukrainskoi hromady v diasporii presi druhoi polovyny XX st. [Political discussions of the Ukrainian community in the diaspora press of the second half of the twentieth century]* Ukrainskyi informatsiinyi prostir. 2018. № 2. S. 209–217. [in Ukrainian]
 18. Palekha Yu. I. *Zahalne dokumentoznavstvo: navch. posibnyk [General Records management]* / Yu.I. Palekha, N.O. Lemish. 2-he vyd., dopov. i pererobl. K.: Lira – K, 2009. 434 s. URL: <http://library.nung.edu.ua/zagalne-dokumentoznavstvo.html> [Дата звернення 22.11.21]
 19. Khimiak O. *Ukrainska presa na Amerykanskomu kontynenti [Ukrainian press on the American continent (late XIX - early XX centuries)]*. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38116/05-Khimiak.pdf> [in Ukrainian]
 20. Chekaliuk V. *Ukrainskomovna presa SShA ta Chykaho [Ukrainian-language press of the USA and Chicago]*. Ukrainian people. 2016. URL: <https://ukrainianpeople.us/ukrainskomovna-presa-ssha-ta-chykaho/> [in Ukrainian]
 21. Yanevskiy D. *Chasopys «Patriarkhat» – vikno u svit dukhovnoi kultury Ukrainy [The Patriarchate magazine is a window into the world of spiritual culture of Ukraine]*. Chas i Podii. 2012. № 17. 25 kvitnia. [in Ukrainian]